

i javno izrečenu namjeru da državu vodi kao kompaniju. Smatra da nad Hrvatskom „bdije kiklop kapitalizma“, kojem se narod ne može oduprijeti dok je podijeljen po raznim ideološkim linijama. Nadalje, autor u podužem tekstu iznosi svojevrstu recenziju knjige „Nova hrvatska paradigma: ogledi o društvenoj integraciji i razvoju“, autora Davora Ive Stiera, pripadnika „desne struje“ unutar HDZ-a. Smatra da je Stier, s obzirom na sve ono (loše) što dolazi iz režije HDZ-a, dobro ukazao na neke opasne tendencije koje se tiču svjetskih i hrvatskih političko-ekonomskih tokova, ali da mu sve „pada u vodu“ jer vjeruje da novoizabrana predsjednica, Kolinda Grabar-Kitarović, i HDZ mogu biti „vjesnici nove paradigme“. Autor i ove godine kritizira ljevicu, ali ovaj put na europskoj razini. Raspravlja o njezinoj odgovornosti za rast desnice, ističući da „liberali trenutno ne mogu ni razumjeti što se u EU događa, a kamoli ponuditi neku alternativu“. Predlaže okupljanje ljevice oko vrijednosti slobode, jednakosti i solidarnosti, koje (barem u teoriji) nedvosmisleno karakteriziraju taj politički pol. Na ovo se nadovezuje i tekst u kojem autor, referirajući se na dadaistički pokret (koji je za cilj imao osloboditi čovjeka od terora uma i razuma), zagovara revoluciju i težnju apsolutnoj slobodi. Autor knjigu zaključuje tekstom o euroatlantskim težnjama bivših jugoslavenskih republika, koji je strukturirao kao dijalog likova poznate drame Samuela Becketta – „U očekivanju Godota“. Tekst je alegorija beznačajnog i besmislenog očekivanja bolje budućnosti, koju države bivše Jugoslavije vide u EU.

Knjiga Hrvoja Jurića obrađuje širok spektar tema, od politike i ekonomije, preko ekoloških pitanja i pitanja prava životinja,

do sporta i humora, a iz tekstova se nedvosmisleno može iščitati autorova žestoka kritika neoliberalizma, privatizacijskih procesa te političkih, ekonomskih, tehnoloških i medijskih elita. Njegove analize aktualnih zbivanja, prožete referencama iz filozofije, književnosti, filma i glazbe, u pravilu se produžavaju u dalekometne zaključke o naravi vladajućeg sustava te u zagovor direktne demokracije, kao realizacije ideala slobode, jednakosti, pravednosti i solidarnosti. Iako je knjiga zamišljena kao kronika burnog perioda nedavne povijesti, teme i pitanja koje se u njoj obrađuju aktualne su i danas.

Filip Trbojević

Šime Pilić
OSJEČKE SOCIOLOŠKE TEME
Matica hrvatska – Ogranak Osijek,
Osijek, 2019., 168 str.

U izdanju Matice hrvatske ogranak Osijek objavljena je 2019. godine knjiga prof. dr. sc. Šime Pilića naslovljena „Osječke sociološke teme“ koju su recenzirali prof. dr. sc. Antun Šundalić i prof. dr. sc. Željko Pavić. Knjiga se, uz Predgovor, Podatke o tekstovima u knjizi, Kazalo imena, Popis tablica i Bilješke o autoru, sastoji od dva glavna dijela. U prvom dijelu „Od tradicije i nasljeđa do razvoja i granica“ obrađuju se teorijski i empirijski tri teme: „Seljani dviju regija o životu i tradiciji na selu: usporedba Dalmacije i Slavonije“, „Nasljeđe i razvoj: jučer i danas“ i „Sudbina ljudi i otvorenih granica“. U drugom dijelu „Podrijetlo nastavnika i njihovo vrednovanje sa stajališta učenika“ obrađuju se, također kroz

teorijsku razradu i empirijska istraživanja, dvije teme: „Vrednovanje odnosa nastavnik-učenik sa stajališta učenika“ i „Regrutiranje srednjoškolskih profesora u postsocijalističkoj Hrvatskoj“. Svaku od pet tema prati i sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku te iscrpan popis korištene literature. Naslov „Osječke sociološke teme“ proizlazi iz činjenice da se svih pet navedenih znanstvenih doprinosa ili izravno bavi Osijekom i osječkim područjem ili ih je autor imao prilike izlagati putem pozvanih predavanja održanih na znanstvenim skupovima Sveučilišta Josip Juraj Strossmayer u Osijeku, odnosno objaviti u Osijeku. Prof. dr. sc. Šime Pilić naš je ugledni sociolog, umirovljeni redoviti profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, čiji je znanstveni doprinos vidljiv u nizu područja među kojima su najistaknutiji ono sociologije obrazovanja, hrvatskog društva i sociologije prostora (tu posebno treba istaknuti njegov izniman rad na projektu „Titius: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoj“ te na pokretanju interdisciplinarnog znanstvenog časopisa „Godišnjak Titius“). Stoga smo s velikim zanimanjem prišli čitanju ovog najnovijeg djela što su autor i djelo očekivano u potpunosti opravdali.

Prva tema prvog dijela knjige bavi se stavovima stanovnika sela dviju hrvatskih regija – Slavonije i Dalmacije – o pitanjima kao što su uvjeti života na selu, tradicija i solidarnost. Nakon teorijske razrade predstavljeni su rezultati empirijskog istraživanja provedenog metodom ankete u dalmatinskoj regiji, koji su uspoređeni s rezultatima ranije provedenih sličnih istraživanja u Slavoniji (Šundalić 2009, 2010). Glavna autorova motivacija za pisanje ovog rada činjenica je da se broj stanovnika sela u

obje ove hrvatske regije stalno smanjuje, ali i da se način života na selu kroz posljednjih pola stoljeća itekako promijenio. U tom smislu, autor interpretira rezultate koji pokazuju da život na selu nije više isključivo određen poljoprivredom, kao i da se seoski život u određenoj mjeri približio urbanom. S obzirom na tradiciju, ispitanici ipak smatraju da je ona i dalje veća na selu u odnosu na grad, a zanimljive su razlike u rezultatima s obzirom na pitanja o zajedništvu i povjerenju među suseljanim – naime, iako postoji visoka razina solidarnosti na selu u obje regije, dalmatinski ispitanici smatraju da ljudi na selu više žive u zajedništvu i povjerenju nego što to smatraju ispitanici iz Slavonije. Autor s pravom upozorava da rezultate kao i razlike između regija treba promatrati u širem socio-historijskom kontekstu, ali i da je potrebno provesti daljnja istraživanja. S obzirom na zamjetan manjak pisanja, a posebno empirijskih istraživanja o hrvatskim selima u posljednje vrijeme, smatramo ovo iznimno važnim i vrijednim doprinosom ruralnoj sociologiji.

U drugom poglavlju prvog dijela knjige, autor raspravlja o temi razvoja, operacionalizirajući ovaj pojam i analizirajući ga u kontekstu hrvatskog socio-ekonomskog naslijeđa i postojećeg stanja, donoseći pri tome vrijedne statističke podatke koji ukazuju, kako kaže sam autor, „na gospodarsku, demografsku i društvenu stagnaciju Hrvatske“ (str. 47). Tu je, primjerice: broj stanovnika iz Popisa stanovništva od 1948. do 2011. godine, dobna struktura stanovništva RH, BDP, struktura poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva, te kretanja (ne)zaposlenosti.

U trećem i posljednjem poglavlju prvog dijela knjige, autor se bavi temom iseljavanja

nja te raspravlja o razlozima za emigraciju iz Hrvatske, na temelju podataka iz postojećih analiza (npr. Santini, 2018), te donosi vrijedne statističke podatke o onome što autor, a i literatura, nazivaju modernim „hrvatskim egzodusom“ (str. 103).

Drugi dio knjige usmjeren je na područje sociologije obrazovanja te se ne bavi Osiječkom izravno. Autor na primjeru dalmatinske regije daje vrijedan poticaj da se slična istraživanja provedu i u ovoj i drugim hrvatskim regijama, kako bi se mogli komparirati rezultati i dobiti cjelovitija slika obrazovnog procesa u Hrvatskoj iz sociološke perspektive. Prvu temu autor otvara teorijskim razmatranjem i empirijskim istraživanjem iz tradicije interakcionizma kao mikro-sociološkog pristupa. Istraživanje je provedeno na učenicima osmog razreda osnovne škole i četvrtog razreda gimnazije pri čemu je ispitan odnos nastavnik-učenik iz učeničke perspektive. Autor detektira, slično i drugim istraživanjima u svijetu (Ballantine, 1993) te nekoliko provedenih u Hrvatskoj (Dubravac-Šigir, 1996; Vujčić, 1990; Ivanek, 1996), da postoje tri glavna oblika odnosa u školama: demokratski, autokratski i anarhični. Razlike u procjenama ovih vrsta odnosa među učenicima ovisne su o dobi, ali i tipu naselja (veliki i manji otočki grad). Zaključno, autor ističe važnost istraživanja na ovu temu kako bi se istražilo „koliko je demokratizacija obrazovanja i društva poodmakla u stvarnom životu, a ne samo na formalnoj razini“ (str. 123).

Posljednje poglavlje donosi rezultate empirijskog istraživanja provedenog na reprezentativnom uzorku nastavnika srednjih škola tri dalmatinske županije (Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska i Šibensko-kninska) o društvenim grupama

iz kojih se regrutiraju u nastavničku profesiju. Zanimljivi su podaci da je današnje nastavničko tijelo u srednjim školama regrutirano po svojim očevima i majkama, te da su „sadašnji zaposleni profesori srednjih škola u odnosu na njihove djedove (po očevoj liniji) ostvarili i obrazovnu (98%) i profesionalnu (više od 80%) međugeneracijsku uzlaznu pokretljivost“ (str. 146), odnosno „u odnosu na majke još i više – preko 95%“ (str. 147). Konačno, od onih regrutiranih po ocu, „više od trećine profesorskog tijela (34%) regrutirano je iz radničkih i seljačkih obitelji (...), nešto manje od trećine (30%) sinovi su i kćeri umirovljenika, vjerojatno nekadašnjih manualnih radnika, a oko četvrtine regrutirano je iz nemanualnih radničkih grupa“ (str. 147). Od regrutiranih po majci dolaze iz grupe domaćica (53%), umirovljeničke (15%) pa tek onda službeničke i radničke grupe (10% i 8%) (str. 147).

Zaključno, slažemo se s oba recenzenta knjige u njihovoj pozitivnoj ocjeni bavljenja aktualnim temama hrvatskog društva koje autor ne analizira izolirano, već ih komparativno smješta u povijesni te širi socijalni kontekst. Knjiga je posebno vrijedna jer autor svoja teorijska razmatranja potkrjepljuje empirijskim dokazima, pažljivo izvlačeći zaključke iz statističkih i prikupljenih empirijskih podataka, potičući znanstvenike da ih nastave prikupljati u dalmatinskoj i slavonskoj regiji, ali i na području cijele Hrvatske. Ono što je važno primijetiti, kako kaže jedan od recenzenta prof. dr. sc. Pavić, podatci u ovoj knjizi ipak „nisu skup činjenica za koje je teško odrediti zašto su važne i zašto ih je istraživač uopće prikupio, nego čine jedinstvo sa sociološkim teoretiziranjem te analitičkim i svakodnevnim uvidom u temeljne pro-

cese koji se pred našim očima odvijaju u hrvatskom društvu“ (korice). Radujemo se autorovim novim uvidima u njegovim budućim radovima, a nadamo se da će što više domaćih znanstvenika odgovoriti na njegov poziv da se ove teme dalje promišljaju i istražuju kako bi se omogućila komparativna sociološka perspektiva.

Tijana Trako Poljak

Petra Rodik
(PRE)ZADUŽENI. Društveni aspekti zaduženosti kućanstava u Hrvatskoj
Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2019., 208 str.

Knjiga Petre Rodik „(Pre)Zaduženi“ sociološka je studija društvenih aspekata zaduženosti kućanstava u Hrvatskoj. Premda već postoji nekoliko studija (pre)zaduženosti hrvatskih građana i kućanstava,¹ ovo je prva koja je usredotočena na stambeno kreditiranje i dužničku krizu povezanu sa stambenim kreditima u švicarskim francima, u medijima poznatu kao „slučaj Franak“.

Autorica je i sama bila jedna od osnivačica Udruge Franak u kojoj je aktivno djelovala do 2014. godine. Godine 2013. za svoj je doprinos rješavanju dužničke krize dobila nagradu „Ponos Hrvatske“. U dosadašnjem se znanstvenom radu bavila širokim spektrom tema, u rasponu od sociologije

vojske i rata, preko sociologije organizacije, analize diskursa i političke ekonomije, do istraživanja stambenih politika. Svoj sociološki znanstveni rad o dužničkoj krizi autorica vidi kao „način na koji se možete odmaknuti od razine diskursa o individualnim tragedijama do pravih pitanja“.²

U uvodnom poglavlju, autorica u središte teorijsko-konceptualnog okvira svojih istraživanja postavlja rasprave o „financijalizaciji“, što je termin „pod kojim se adresiraju različiti aspekti porasta moći financijskog kapitala i njegova utjecaja na sve ostale sfere društveno-ekonomskog života“ (str. 17). Ostale elemente teorijsko-konceptualnog okvira knjige sačinjavaju francuska tradicija istraživanja kredita i duga kao društvenih odnosa, te studije o zaduženosti, odnosno prezaduženosti. S „izvjesnim odmakom od *mainstream* razmatranja prezaduženosti“, autorica „podizanje kredita i njegove posljedice shvaća kao jedinstven i kontinuirani fenomen“ (str. 27), što je u naslovu knjige izrazila stavljanjem prefiksa u zagradu. Kao što primjećuje Željko Ivanković: „Naslovom se, dakle, izražava temeljnu poruku knjige, da su, za razliku od ekonomskih, socijalne karakteristike zaduženih i prezaduženih kućanstava iste, da nisu jedni odgovorni, a drugi neodgovorni nego je pad u prezaduženost posljedica okolnosti, sustava zaduživanja i stambene politike“.³ Uvodno poglavlje, osim prikaza

1 Bejaković, P. (2016). Personal over-indebtedness in Croatia and measures for its reduction. *Zagreb International Review of Economics and Business*, 19(1): 45-58.

Burić, I. (2010). *Nacija zaduženih: od komunističkog pakla do potrošačkog kapitalizma*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.

2 Stjepanović, J. (2013). Intervju s Petrom Rodik. *Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*, 12(18): 85-96; 95.

3 Ivanković, Ž. (2020). Sociologija (pre)zaduživanja Petre Rodik. Uloga i sudbina srednje klase. Obnova sustava. *Ideje.hr*, 24. ožujka 2020. URL: <http://ideje.hr/sociologija-prezaduzivanja-petre-rodik-uloga-i-sudbina-srednje-klase-obnova-sustava/> (04.04.2020.)